

PAP ÉVA
Holdpor

És eljött a július. 1943 júliusa, és mi felmentünk Apu után Budafokra. Kórházban volt ugyanis az Apám, s most Nagymamánál lábadozott.

Mentünk fölfelé a Lánc utca eső mosta kövein, Puci, Anyu, én. Mindig így mentünk hárman, fogta a kezünket. És ha csomagja is volt, akkor arra tettük a kezünket. Anyu huszonkilenc éves, testvérem öt, én négy éves múltam.

Süt a Nap, igazi gyönyörű nyáridő, ám Nagymama kint áll a kapuban – sosem szokott –, kezében egy kendő, sír, majd kitárja felénk a karját, s mint aki olyan gyenge, hogy nem bírja tartani, leejti.

Nagy baj van – gondoltam, és összeszorult a szívem.

De már oda is értünk, s a következőket hallom:

– Meghalt. Meghalt a Józsi.

Érzem, hogy Anyám megrogyan. De csak állunk, és nem tudjuk fölfogni, amit hallunk.

Betántorgunk a lakásba, és csak dőlnek tovább a szavak, mint tompa ütések, és minden egyes szó a legfájóbb rétegekbe mar, ahol a sohasem felejtés mélye van.

– Kint van a halottasházban. Ma reggel vitték el. Éjjel történt. Itt feküdt mellettem, egyszer csak megmarkolja a hajamat borzalmas erővel. Józsi! – mondtam. – Mi van veled? De nem tudott mondani semmit. Valami szorította, iszonyúan szorította belülről, és csak húzza, markolja tovább a hajamat, majd hirtelen elernyed. Egy kis vércsík jött ki a száján. Meghalt! Meghalt! – jajgatott kétségbeesve. – Itt, mellettem!

A ravatalozóban állunk, ahol megmutatják a kopersóban Apu holttestét. Én meg akartam érinteni. Szép, sötét ruhájában olyan volt, mintha élne.

– Pa... pa – akartam továbbmondani, de megláttam a szájából kifolyt vércsíkot... Nem törölték le. Vagy ha letörölték, akkor újra folyt. – Papa! – mondom egészen természetesen. – Én vagyok itt, az Évi!

De néma csönd.

Egy kihűlt bolygó nem lehet olyan csendes, mint amilyen az emberi halál csöndje.

– Hát... – szólalt meg a halottasház gondnoka –, még fiatal volt. Ismertem jól a Pap urat. Csak a negyvenhetet töltötte be?... Legyen erős! Legyen erős! – ismételte egyre. Majd biccentve kicsit előtűnk, s meghajolva gyöngén, hivatalosan is elbúcsúzott: – Kedves, tisztelt asszonyom, fogadja őszinte részvételemet.

*

A lakásunk, amikor visszaérkeztünk Pápára, még üresebb lett. Egészen üres. Mintha kifosztottak volna bennünket.

– Jó lenne visszamenni Budafokra – mondogatta folyton az Anyám. – Mit keresünk most már itt?

És valóban. Keresztmamáék az egyetlen barátaink, akiket látogathatunk. Nos, azt meg is tettük. Elmentünk, hogy bejelentsük, hogy elmondjuk, mi történt.

A Korvin utca 13-ban laktak. Ez a ház a bábsütők egykori céhháza volt. Régi szépségéről azonban már csak kapuja beszél. Dombormű látható rajta: méhkaptár bőségszaruval. Kapualja boltozatán pedig eredeti ornamentális festés, gyönyörű színű ábrák, finoman hajlított vonalak, szemet és lelket gyönyörködtető kép. Bámultam ezt a mennyezetet. Ebben a kapualjban nem fecskék és galambok, hanem a művészet rakott fészket.

És bent a lakás! A szűk és hosszú bájos udvar oldalában pár lépcsős fölvezetéssel kétszobás, összkomfortos, alapincézett, csodás beosztású polgári otthon. Előszoba és kamra! Fürdőszoba és WC! Cserép-kályhák! Réz kilincsek, szép formájú ajtók! Az első szoba szögletes boltívvel kettéosztva, hátul háló, elől az ablakok felé nappali. A másik szoba is háló.

És ketten lakják! Ez a csoda: kettőjüké.

Ám akkor megpillantottam két fényképet a falon. Két finom fakeretben két gyermek arcképe tűnt elő. Már voltam itt valamikor, biztosan többször is, de sohasem láttam ezeket.

– Ibolyka és Dénes – szólalt meg mögöttem Keresztmama. – Ezek a mi gyermekeink. Bizony, bizony. Tüdőgyulladás vitte el mindkettőjüket.

– Nem élnek? – néztem rá csodálkozó tekintettel némán, majd kimondtam hangosan is a mondatot:

– Hát akkor olyanok, mint Apu.

Hallgatott Keresztmama. És annyira hallgatott, hogy elfelejtett megölelni.

Részlet a szerző azonos című regényéből, amely az idei Ünnepi Könyvhétre jelenik meg kiadónk gondozásában

Néztem Ibolyka törtfehér batisztruháját, komoly kis arcát, melegbarna szemét, szép barna haját. Déneske hívó, messze távolba néző pillantását, eleven, elszánt tekintetét.

Nincsenek.

Már nem fáj a szívem a lakásuk után. Még akkor sem, ha tudtam, hogy nekünk ilyen lakásunk sohasem lesz. De talán egész életünkben sem, soha – gondoltam csüggedten.

Legalább Nagymama mondta volna, hogy mehetünk a Lánc utca 8.-ba! De nem mondta. Pedig ki vigasztalja az embert, ki szeresse, ha nem mi egymást! A család. Együtt!

Úgy jöttünk el Keresztmamától, hogy még csak tanácsot sem adtak. Nem tudtak segíteni.

*

Pedig pénz nincs, állás nincs, hisz' Anyu hivatalosan sohasem dolgozott, még egy varrónői oklevele sem volt. Ennek ellenére varrni kezdett. Javításokat vállalt, s egyre jobban belejött. Kötött, horgolt is, ha hozott valaki fonalat. S főzött, mosott és takarított a lakásban.

Óvodába nem jártunk, mert miből fizette volna ki? Így csak otthon tartózkodtunk. Játszottunk az utcagyerekekkel, de az utca poklát át sem éreztük, pedig igazi vásott kölykök voltak a játszótársaink. Koldusszegények és mocskosak. Lassan úgy járkáltunk ki-be a házból a testvéremmel mi is, mint hasonló ágrólszakadtak, akikre senki sem figyel. Ugyanis Anyánk idejéből mindössze annyi telt, hogy ki-kinézett néha az ablakon, kereső és szigorú tekintettel, pusztán csak hogy megvagyunk-e még, aztán becsukta újra az ablakot.

És én egészen vakmerő lettem. Mászkáltunk és ugráltunk a tűzoltóság kőfalán, nem parancsolt le onnan bennünket az égvilágon senki se, hisz' a kapuk – afféle átjáróudvarként a Bástya felé – mindig nyitva voltak. De alig láttunk áthaladni valakit. Bújócskáltunk. Borzalmas sárgás-szürke gatyájukat mutogatták hivalkodva a lányok, föl-le, föl-le, ez volt minden, amit – úgymond – a korai szexualitás első megnyilvánulásaként elkövettek. Trágár szavakat kiabáltak, és meg voltak győződve arról, hogy ők most nagyon bátrak. Mind meg voltunk győződve, hogy bátrak vagyunk, mert nagyon is jól tudtuk azt, hogy nem játszótér ez a tűzoltóudvar.

Egyszer az egyik lánnyal elcsavarogtunk a mögöttünk lévő utcába. Ahol – ím! – egy óvoda volt. Hát ilyen közel van az óvoda?

A gyerekek éppen kint zajongtak a ház előtt, mi pedig elvegyültünk közöttük. Ám, amikor a fiatal óvónő kezdte összeterelni őket, a lány megijedt, és elszaladt. Én azonban gondoltam egyet, és maradtam. Sodródtam szépen velük befelé a házba, s máris egy szobában találtam magamat, ahol sok asztal és szék volt. Mindenki leült. Hozták poharakban a tejet, és hozzá egy szelet kenyeret. A nő megállt mellettem, de én nem emeltem fel a tekintetemet. Állt még egy kicsit, aztán úgy tett, mintha nem venné észre, hogy nem tartozom közéjük. Letette elém az enivalót. Akkor felemeltem a fejemet, és hálásan, boldogan elfogyasztottam az uzsonnát. Utána én is lefeküdtem egy pici ágyba, mert mondták, hogy most aludni kell. Amikor jöttek a szülők a gyerekekért, kísétáltam az ajtón, és hazamentem. Azaz futottam kialudva, megetetve, győzedelmesen.

És Anyám nem szidott meg! Sőt, örült annak a kis eleségnek, amit kaptam! Ez érthetetlen volt. Hiszen máskor sokkal kisebb dolgokért is haragudott és büntetett! S ahelyett, hogy ez örömmel töltött volna el, tévedhetetlenül éreztem, hogy csak azért végződhetett ilyen simán ez a kirándulás, mert még sincs rajtam igazán a zabla.

Óh, hol van egy Apa, aki megmondaná, mit tegyünk?

És mit ne tegyünk?

Egy nap vízért indultam a csaphoz, kezemben egy kis fazék, amikor a csukott konyhaablakon át intett nekem a házigazda. A csaphoz az egyenes folyosón végig, velük szemben kellett haladni. Annyira meglepődtem, hogy szinte lecövekelt a lábam. Csodálkozva néztem rá. Nem értettem, nekem szól-e az intés, hiszen az egész kapcsolatunk mindösszesen annyi volt velük, hogy Anyám minden hónapban bevitte nekik a lakbért, aztán már sietett is vissza.

Most még egyszer intett bátorítva, majd kitérte az ajtót.

Bementem.

Nem volt senki a lakásban.

Hatalmas nagy konyhában találtam magamat, négyszer akkora lehetett, mint a miénk. Egy félig elhúzott függöny mögött kád és vízcsap. Fent, magasan, a szomszéd házra nézvést hosszú, egyszárnyú kis ablak.

– Anyukádnak viszed a vizet? – kérdezte.

– Nem – mondtam –, csak úgy.

– Akarod látni a szobát is? – és meg se várva a választ, kinyitotta előttem az utcai szoba ajtaját. A kony-

hai nyomott szürkület után megcsapott a hirtelen világosság.

- Gyere csak, ne félj!
- Szép ugye?

A hatalmas képeket bámultam a falon. Az egyik egy félmeztelen nőt ábrázolt kanapéra dőlve, kezével virágokat babralt a hajában, másik keze a hasán. Átlátszó, bő selyemszoknya volt rajta. Bűvös tekintetével egyenesen rám nézett.

Fölugrottam a kanapéra, lóbálgattam a lábamat, és így kiáltottam fel:

- Én tudok bukfencezni ám!
- Na. Mutasd meg – mondta sürgetően, röviden.

Nosza, bukfencezni kezdtem. Nevetgéltem, hancúroztam, s akkor hirtelen rám szólt.

- Lecsúszik a bugyid!

Megfordultam, ő pedig elkapott. Kapaszkodva tartott szoroson maga előtt, aztán *odanyúlt!*

Olyan gyorsan történt az egész, hogy mozdulni sem tudtam. Kipirultan, megkövülten néztem rá, ő pedig mosolyra húzta el a száját. Ismerős és ijesztő volt ez a mosoly. Egy pillanatra a zsidó nőt láttam a bolt bejáratánál... Még mindig szorított, miközben kapkodva félresodorta a bugyi szarát, tenyerével szétfeszítette meztelen testemet, és simogatni próbált.

– Ez is jó, nem? – kérdezte merev, megkövült mosolyával közelebb dőlve.

Hatalmasat löktem a mellkasán, és kicsúsztam a padlóra.

Aztán villámgyorsan fölugrottam, szaladtam a konyhába, fölkaptam az edénykémet, s feltépve a konyhaajtót, kinn voltam.

Zavarodottan álltam.

Gyorsan odamentem a csaphoz, bevitettem a vizet a lakásba, és amikor Anyám hazajött, nem mondtam el, hogy mi történt velem.

*

Kicsérélődtek a lakók a házban.

Először is meghalt mellettünk Adél. Egy éjjel iszonyú bűzre ébredtem, és arra, hogy Anyám bekölnizett zsebkendőjét szorongat az orra alatt, majd nekem is odanyújt egyet. Puci távolabb, a heverőn aludt. Molnár Moser... megismertem az illatát, mindig ezt a márkát vették, míg még velünk volt az Apu. Halálillat most már. Ahogy világosodott, gyorsan öltözködni kezdett, fölverte a háziékat, és mondta, hogy csináljanak valamit, mert Adél akár három napja is halott lehet.

Így hát üres mellettünk a lakás. Anyám elábrándozott azon, de jó is lenne összekapcsolni a miénkkel, hiszen csak egyszerűen ki kéne nyitni a szekrények mögötti nagy szárnyas ajtót... de nem tudnánk két lakbért fizetni, még ha elfogadnák is az ötletet.

Mindig ezt hallottuk: *nem lehet*, és hogy: *nincs*. Nincstelenség...

Elnézegetve ezt a semmi szoba-konyhát, valóban, jobb jelzöt nem találhatunk.

Hokedlik a konyhában. Egy láda, asztal, kredenc és a sparhelt. Egy kisszekrény a vödör vízzel, zománcos bögre, lavór. A legolcsóbb, kommersz bútorok. Értéket csak a kredenc „alagútjában” elhelyezett tárgyak képviselnek. A lánykori réz kávédaráló, mazzár, mérleg a súlyokkal fadobozkában, habüst. Itt van a vekker is, amelyet Anyánk minden áldott este csörgésre állítva behoz a szobába, és leteszi az éjjeliszekrényre. A szobába... amely nem különb, mint a konyha.

Fekszünk Anyámmal a családi ágyban. Előtte asztal csipketerítővel, két fotel, az előtt pedig, a falnál, szemben Puci heverője. Na, ez még egy jobb darab! Ahogyan mondani szokták: igényes munka. Széles, szinte duplaágy-méret. Két végén a legömbölyített, finoman eldolgozott, fakeretű kárpitos támla kicsit kifelé hajlik. Egy Széchenyi emlékházban látható az „őse” gyönyörű, világoskék huzattal, hátsó támlával. Ezt a formát másolhatták szerényebb kivitelben a polgári családok számára megfizethető áron, évtizedeken át. Egy kis bieder-íz a tucatbútorok között! A két spalettás ablak a tükrösszekrényt fogja közre. Rajtuk a fényes fonalból horgolással bevont parfümszórók, tojás alakú pumpájukkal, bojtjal. Fényesrózsaszín bojt lógott a rózsaszín-üveg mennyezeti lámpaburából is, amelyet folyton néztem. Vajon ennek a dísznek mi célja lehet? Semmi. A leszállópályára került polgári világban az üveghez éppúgy hozzátartozott a selyem, mint a porcelánhoz a tüll.

Pasztellmintás falfestés, a legegyszerűbb, leghétköznapibb mintás-hengeres technikája a szobafestésnek – a szegénység biztos garanciája.

Fejünk felett olajfestmény ritkás erdővel, hulló levelek, széles út, blondel-keretben. Apám lehetett vételezője.

Virágok a méteres szerteágazó favirágtartón. Az örök kukoricalevél, aszparágusz, esetleg a kényes fikusz.

És persze vaskályha. Mellette Anyám fotelje, vigasztalója.

S a megélhetésnek szinte egyetlen forrásaként a varrógép. Pedálos és Singer, amely előtt Anyám ült az ablaknál reggeltől estig. Szerettem hallani dalait, a fals Karády-foszlányokat, a gép halk surrogását, amikor a délutáni Nap melege és fénye szétárad a szobánk falán. Télen a gépet kivittük.

Éjjeliszekrények. Almazöld kislámpa, kaucsukkalapos. Almazöld oszlopon áll, lánykori. S mellettünk a két nagyszekrény. Rakodós és akasztós, mögöttük az ajtó! Melyet Adél is éppen úgy láthatott. Odaát... Ha megnyílhatna! De nem nyílik meg ilyen könnyen az ég. Itt a *Nincs* van, s a *Nem lehet* az úr.

Adél helyébe Dömötör néni költözött. Idős, fura öregasszony, afféle látnok – Zsuzsi lányával, aki maga volt az ördög. Folyton vándoroltak a ház körüli utcákban, és isten tudja, merre még, aztán hazatérve itt támogatja a sparhelt oldalát az öregasszony, szinte minden nap, hozva az összeszedett ételeket – és híreket!

Utóbbi jól jött, mert újságot Apu halála óta nem láttunk.

Evett és beszélt. Zsuzsi ritkán tartott velem, de amikor mégis átjött, meglopta az Anyámat. Elvitt pár damasztabroszt és ágyneműt, eladta, aztán mozijegyeket vett rajta, és elhívott engem is a moziba, ahol csokoládés drazsével kínált.

Nem tudtam, hogy a saját holminkből vásárolt pralinékat eszem.

*

Hirtelen eltűntek a diákok is. És eltűntek Pelládyék.

Helyettük német katonákkal telt meg a lakás, és a folyosón az örökké csukott, titokzatos ajtót is megnyitották. Kiderült, hogy az nem más, mint a zajos család szobájának oldalbejárata.

1944 tavasza volt.

Egyszer, amint indultam a kapu felé játszani, a nyitott ajtón keresztül észrevettek. Behívtak és megkínáltak krumplicukorral, amit egy nagy tepsi-ben ők maguk sütöttek. Az összes katona tiszt egyenruhában ült. Nyugodtan és barátságosan néztek rám. Nem bántottak.

De pár nap múlva már nem voltak ott.

Egyre több repülőgép zúgott a fejünk felett.

S az események szédületes iramban követték egymást. Mégpedig olyan események, amelyeket senki emberfia soha még csak elképzelni sem tudott!

A ház előtt ordítottak az utcagyerekek, hatalmas pofával énekeltek egy dalt, újra és újra ugyanazt a dalt. Így szólt: „Éljen a Szálasi meg a Hitler, verik a zsidókat igaz hittel, / Egy rabi, két rabi, megdöglött

a főrabi, bátorság! Éljen Szálasi!” – így, egy b-vel ejtve a rabbit, mert azt sem tudták, hogy mit jelent.

– Ki az a Szálasi?

– Mit tudom én. Biztos valami népiirtó – vágta felém türelmét vesztve az Anyám.

– És kiket irtanak?

– Jaj istenem, hát mindenkit.

Nem engedett ki többet. Félelem ült a szemében, tanácstalanság. Sztálin-gyertyák hullottak esténként hatalmas fénnel az égből, átvilágítva a sötét éjszakát. Dömötör néni azt mondta, Pesten nyár óta bombáznak. Már késő lett volna Adonyba utazni. Azt sem tudtuk, járnak-e egyáltalán a vonatok?

*

Egy este szirénázni kezdtek.

Majd ismeretlen, ijesztő, sürgető és fülsiketítő hang rázta meg a dermedt némaságot.

Ez volt a *bomba*.

Közvetlen közelre hullott, de én meg voltam róla győződve, hogy ide. Ránk. Vagy, ha nem is ránk, a következő már biztosan itt lesz, és agyoncsap.

Anyám összekapott bennünket, s mint a tyúkok, bebújtunk mindhárman a konyhaasztal alá.

– Uramisten, mitől védhet meg ez a deszkalap? – gondoltam, de ez volt minden, ami az eszébe jutott.

Odakint rohangáltak a folyosón, Zsuzsi hisztérikus kiabálását hallottuk, néhányan próbálták csendesíteni. Felhangzott Gimes hangja is: – Elsötétítés! Teljes elsötétítés! Senki ne gyújtson lámpát! – Kapkodás, kétségbeesett, éles és elcsukló hangok kíséretében újabb vezényszavak: – Le a pincébe! Mindenki le a pincébe! – miközben újabb bomba és... még egy! A szívem a torkomban dobogott, amikor is egy hatalmas, eszméletlen robbanás következett, hallatszott néhány kitört ablaküveg földre hulló, szanaszét repeső darabja, aztán csend lett.

– Le kell menni a pincébe – mondta Anyám, de szinte halálos nyugalomban.

Összeszedett a vaksötétben ezt-azt, pokrócokat, dunyhát, párnákat, s a ház népével együtt levonultunk. Senkit nem érdekelt, melyik pincerész az övé, egy fölkébe telepedtünk le mindnyájan, a legnagyobb. Ott töltöttük az egész éjszakát. Nem tudom, milyen fa- vagy deszkadarabokat sikerült a földre tennie, rá dunyhát, takarót, végül is kényelmes helyünk lett. De hiába lestük rettegve az újabb bombatámadást, mindenütt csend honolt. Egyetlen repülő sem jött közel. Csak távoli morgást hallottunk, és egyre távolabb! Elaludtunk.

Amikor már világosodott, az emberek mozgolódni kezdtek, kimerészkedtünk a folyosóra, aztán ki az utcára.

S ott döbbenetes látvány tárult elénk.

Szemben a fészter eltűnt az üres telek oldalában, hatalmas, mély gödör tátongott a helyén. Jobbra, az emeletes ház fele leszakadt, romokban, kibelevé állt a sarki „mintaház” is, nem volt már titok, bárki sétálhatna benne, nem voltak sem ajtók, sem ablakok. Szemét, roncsok, törmelék. Mindenki idegesen forgatta a fejét, ilyet nem látott senki sem. Alltunk az utca közepén, mint összetorlódt, szerencsétlen madár csapat valamely lakatlan szigeten, akiket összeterejt egy ismeretlen orkán, s most csakis egymásba kapaszkodhatunk.

Itt pusztítottak hát a bombák, s a mi házunk áll!

– Talán a tűzoltóságot akarták eltalálni – szólalt meg valaki halkán, bizonytalanul.

S átellenben a tűzoltóság, játékaink nélkülözhetetlen helyszíneivel, íme, állt!

– Na, de kik bombáztak itt? Az oroszok? – kérdezték tanácstalanul az emberek.

– Dehogya! Amerikaiak vagy angolok voltak.

Nem tudom, hányszor aludtunk még a pincében, amikor végre fölmerészkedtünk, s egy nap megismertük az első orosz katonát is.

Egy fiatal orosz közkatona egyszerűen berúgta a kaput, végigvágatott a folyosón, s minden ajtón ugyan ezen módon bement. Karimás nadrág volt rajta, csizma, vállán géppuska, amelyet folyton rángatott, ránk szegezte, majd vissza, előre és vissza. – Csak ijesztget – néztük fellélegezve a testvéremmel, mert látszott, hogy jobban érdekli mindaz, amit keres, mint a fegyvere.

A mi ajtónkat is belökte, és bement. Nem tudtunk egyebet gondolni, csak azt, hogy kilincset még sohasem látott! Anyám a városban volt. Mi szorosan a nyomában, szemünket le nem véve róla, minden mozdulatát lesve követtük.

Kitépte a konyhakredenc ajtaját, megtalálta a tányéron a csülköt – fogalmunk sincs, hol szerezte az Anyánk –, beleharapott, majd behajította a sarokba! Aztán nagyot lökve csizmájával a piciny ajtón, be a szobába! Valami „csaszi, csaszi” szót ismételve, egyenesen a tükrösszekrényhez ment. Ott volt az a fekete fa, világoskék selyembéléses, belül tükrös doboz, amelyben emlékeket és értékeket őriztünk. Abban volt Apánk egyetlen feketepecsés aranygyűrűje. Kikotorta, felhúzta, nézegette, s mint aki jól végezte dolgát, zsebre vágta, és kicsörtetett az ajtón.

Mire Anyánk hazajött, az orosz eltűnt. Rémülten hallgatta a történeteket, hüledezett, hogy nincs meg a gyűrű, fejvesztve túrta tovább a doboz tartalmát, hiába. Testvérem mérgesen nézte, és összesen annyit mondott:

– Tudod, hogy háború van, ugye? Hát mért nem dugtad el ezt is a többi közé?... – Legféltebb kincseink ugyanis (a porcelán hajasbaba, az antik aranylánc medállal, egy széles bársonyöv, apróságok) a nagyszekrények egyikének legalsó, leghátsó fiókjának rekeszébe voltak rejtve.

Az oroszok betelepültek a városba.

Olyasmiket lehetett hallani, hogy a Kossuth utca boltíves épülete alatt és a Fő téren is üzletet nyitnak. Magazinokat. Ahol furcsa élelmeket lehet majd vásárolni. Dobozolva lesznek. A férfiakat munkaszolgálatra viszik – azokat is, akik eddig megúszták –, dolgozni kell teljesen ingyen, az asszonyokat pedig elviszik krumplit pucolni.

Több orosz katona is felbukkant később a házban, „csaszikat” kerestek, de volt, aki adott kenyeret és fekete kávét is. A kenyér téglá formájú volt és sötét színű, és mindkettő nagyon jó ízű. Azt a kávét azzal a kenyérral ma is megenném reggelire.

Egyszer bejött egy vad orosz a szokásos szerelésben, és majdnem lelőtte a házigazda menyét. Bandi bácsiék ugyanis ebben a háborús időben visszajöttek a szülői házba. Az ajtó nyitva volt, így mindent láttam. Gépfegyverével hadonászva követelt valamit az orosz, de a nő meg sem mozdult. Büszkén állt a konyhaszekrény előtt fejét hátravetve, szőke haja is hátra repült a homlokából. – No, lőj csak, lőj! – kiáltotta vakmerő könnyelműséggel, mint aki nincs is tisztában azzal, hogy élet vagy halál múlik ezen a pillanaton. Az orosz lecsillapodott, talán meglepődött, majd még egyszer rászégezte a fegyverét váratlanul és vadul, aztán leeresztette, és káromkodva elhagyta a konyhát. Azt mondták, kivégzik azt a katonát, aki lop vagy bántja a lakosságot.

Talán az orosz a gyűrűvel már nem is él...

Anyámat is elvitték egy reggel krumplipucolásra. Késő délután jött haza, mi addig egyedül voltunk a lakásban. De ahogy hazajött, már le is feküdt a heverőre. Emlékszem az arcára, amint gyötrött szemét belefúrta a félhomályba, tanácstalanul kutatva valamit, mint aki nem tudja, mitévő legyen, majd elaludt.

Kimentünk.

Kiabálásra rohantunk be újra a szobába, hadonászik, furcsa hangokat hallat. – Retteneteset álmodik –

gondoltuk, majd igazán felébredt, kicsit felemelkedett, ránk nézett, olyan tekintettel, mint aki most lát meg életében először minket, aztán kimerülten visszaesett a párnára a feje. Lecsukta szemét.

– Megölöm magamat – sóhajtotta –, és titeket is. Mindhármunkat megölöm.

– De hogyan? – kérdeztem.

– Kiugrunk az ablakon, mit tudom én – mondta.

Elképzeltem, amint itt a kis ház ablakából próbálunk földet érni, ebbe ugyan nem lehet belehalni, de, ha egy magas, emeletes házban élünk, egészen biztos, hogy kidobált volna bennünket, aztán ő is utánunk ugrik.

Biztos, hogy megtette volna.

Később, felnőtt fejjel megtudtam, a krumplipucolás ebben az időben azt jelentette, hogy ott a tiszték végigmustrálják a nőket, aztán kiválasztanak néhányat, fölviszik az emeleti szobájukba, s azokat megerőszakolják. Talán többen is.

Ez történt hát az én Anyámmal. Egészen biztos, hogy ez történt.

Máskor is kellett menni krumplit pucolni. Szinte minden nap.

Egy este nem egyedül jött haza. Jött vele egy nagydarab orosz, tisztí egyenruhában. Nem volt durva kinézetű, leült, elővett egy piros, matt, gyöngyökkel sűrűn kirakott, téglalap alakú brosst, és letette az asztalra. – A tiéd – mutatta. Semmit sem érő bross volt, ezt így, öt évesen is meg tudtam állapítani, hiszen láttam már valódi ékszert.

Az orosz nem ment el.

Anyám becsukta a külső ajtót a sötétben, aztán a belső ajtót is, és bent a szobában ágyazni kezdett.

Tehát az orosz maradni fog!

Testvérem mindig a nagy heverőn aludt, mi ketten Anyuval a családi ágyban. Megyünk a szobába, hogy lefeküdjünk, megyünk a duplaágy felé, és Anyám engem az orosz és maga közé fektetett. Odabújtam szoroson hozzá, de olyan kimerült voltam, hogy szinte azonnal elaludtam.

Reggel, amikor felébredtem, az orosz mellettem szunyókált a másik ágyban. Rémulten vettem észre, hogy testvérem nincs a szobában.

Nem tudta elkezdni ugyanis az első osztályt, mert ’44 őszén nem indult meg a tanítás, így hát, amíg jó idő volt, szinte mindig kint játszott a sarokban, a konyhaablak alatt, ahová már korán reggel odasüt a Nap.

Hallottam, hogy Anyám a konyhában matat.

Egyszer csak az orosz átdobja a karját az ágyam felé, majd fölemelkedik. Ő is látja, hogy csak én vagyok ott, és hirtelen egész testével felém fordul. Majd hihetetlen gyorsasággal letépi rólam a takarót, szét-dobja föl húzott térdeimet, és fölém kerül.

Halálos félelemben feküdtem.

Egy pillanat alatt átfutott az agyamon, hogy amit akar, az túl van minden határon. Amit akar, az a *Nem szabad még, a Később*, de most a *Bűn*. Kotorászni kezdett a lábam között, aztán egy suta, nehézkes mozdulattal, mint aki részeg, föl nyomott az ágy támlájához. Már láttam a nemi szervét közeledni a hasam alá, amikor kiáltás hallatszott a konyhából.

– Évi! Évi!

Gyorsan visszazuhant az ágyra, mintha fordulna éppen, én pedig magamra kaptam a dunyhát állig, és csak fekszem, és nézem, ahogy belép az ajtón az Anyám.

Kicsit elidőzik a tekintete rajtunk, mintha megjelenne arcán a gyanakvás árnya... aztán lassan továbbmozdul üres és elhomályosult üvegszemmel.

– Lehet kijönni – mondja –, már befűtöttem.

És kiment.

Mint a villám, ugrottam ki az ágyból, föl kaptam az Anyám varrta kisköntöst, és hátra sem nézve, rohantam a konyhába. De ő meg sem fordult! Csak tett-vett az asztalnál... Nézhettem a háta közepét. Sem nem mondott, sem nem kérdezett semmit. Így hát arról, ami történt, hallgattam.

Többet az oroszt nem láttuk.

Krumplit pucolni sem kellett többé.

A férfiakat azonban továbbra is vitték munkaszolgálatra.

Egy nap lélekszakadva berohan a házba egy férfi, be egyenesen a házigazdáékhoz, és azt kiabálja a fiának:

– Bújjon el, Bandi, mert jönnek, és viszik az embereket robotra. Mindjárt itt lesznek!

Mindenki kiszivárgott a folyosóra, és csak álltak reszketve a lakók. Most már mindig, mindenki reszketett, mintha fertőző kór söpörne végig a házon, és ennek a reszketés az egyedüli ismertetőjele. Ily módon néztük hát, ki-kí a saját bejáratánál, amint Bandi bácsi egyszer csak kirohan az ajtón pizsamakabátban, hirtelenjében nem tudta, hova bújjon – hát felszaladt a padlásra. Hallottuk, hogy kattan a rigli, csapódik a lépcső, s ő rohan felfelé.

A kapu pedig nyílt, és már ott is volt a két ember. De nem volt fenyegető kinézetük, társalogtak barátságosan a házigazdával, aki – távolabbról nézve úgy

tűnt – ismeri őket, mert teljesen nyugodtan válaszolt.

S akkor én, kitépve magamat Anyám szorításából, a padlásajtóhoz rohantam, és határtalan örömmel, diadalmasan fölkiabáltam:

– Bandi bácsi, tessék lejönni, nem azok!

Totális döbbenet támadt. A lakók lemerevedve álltak, Gimes felém kapta a tekintetét tehetetlen és hitetlen arckifejezéssel, és látszott rajta, hogy fogalma sincs róla, mit kellene most csinálni?

A két ember egymásra nézett, de szinte zavartan, aztán a padlásajtó két oldalához állva várták, amint Bandi bácsi lekászálódik a lépcsőn, és megjelenik az ajtóban. Mindenki hallgatott. Leforrázva álltam, pislogtam szégyenkezve az emberek felé, akik leszöggett tekintettel bámulták a földet, én pedig megértettem lassan, és egyszer s mindenkorra kiábrándultan az egész világból, hogy *Ezek bizony Azok*.

Aztán, mintha mi sem történt volna, a két ember csöndesen beszélni kezdett Bandi bácsival: – Ezt és azt hozza magával! – Megvárták, amíg elkészül, udvariasan köszöntek, és elvitték magukkal.

Bandi bácsi azonban vagy megszökött, vagy szerencséje volt, mert három nap múlva megjelent. Nem

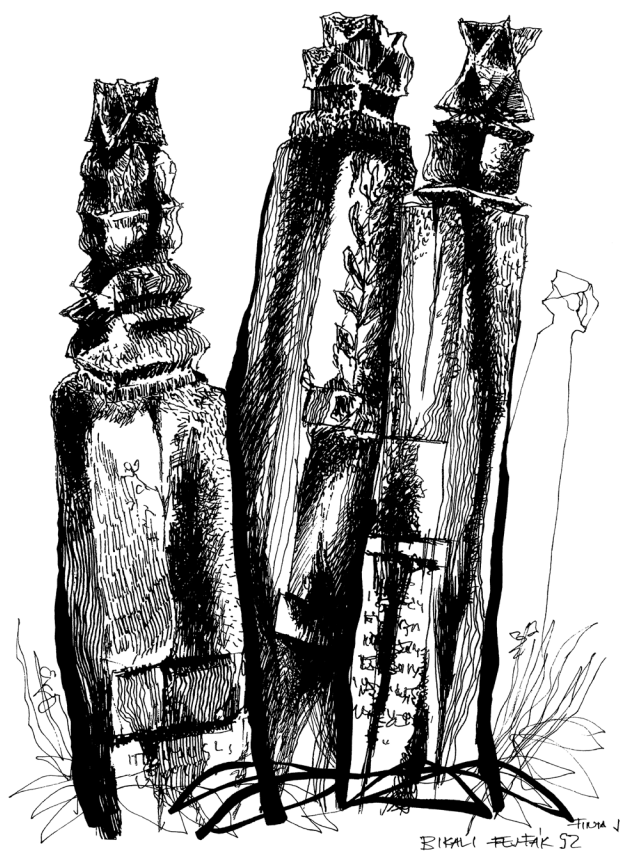
beszélt senkivel a házban, de még aznap összeköcsögtek, s talán visszamentek a feleségével Sopronba, bár senki el sem tudta képzelni, hogyan?

Nehéz volt a tél. Semmi hír a két nagymamától, nem járnak vonatok, nem jönnek levelek, nem tudtuk, hogy áll a front, de az oroszok mintha eltűnéznének.

Süket és aggodástól terhes volt a ház. És hideg. Anyu a tüzelővel mindig spórolt, ott feküdtünk fűtetlen szobában, téglákat melegített kinn a sparhelt tetéjén vagy a sütőben, s azokat rongyokba burkolva dugta agyonfagyott lábaink alá az ágyba. Örökké megmarad emlékeimben az az égető érzés, ahogyan jéghideg talpam próbál barátkozni a forró téglával. Aztán, amikor végezve a munkával, ő is utánunk jött, rendszerint nyitva hagyta maga mögött az ajtót, amivel csak azt érte el, hogy a konyha is kihűlt egy perc alatt.

Rettenetes, de karácsonyfánk sem volt ezen a télen. A kerek kis vaskályhán vizet melegítettünk, s közös fateknőnkben megfürödtünk testvéremmel az ünnep tiszteletére.

Mindenki várta a háború végét, de az hivatalosan csak 1945. május 8-án ért véget.

Bikali fejták (1992)